

le načelo, da naj se s srednjim samoglasnikom krajšajo samo enozložne besede. Opomba § 5., 4c naj bi torej odpadla, ker so take okrajšave premalo jasne.

Nekoliko premalo se je gospod profesor oziral na stenografe-samouke; za te je knjiga pretežka, preučena, tako da jo bo brez učitelja pač težko obvladati. Gospod profesor zna biti pač temeljit, a ne poljuden, in to je edina hiba te knjige. To kaže vsak stavek razlagajočega dela, a tudi v tekstu bi bilo boljše, da bi sestavitelj razdelil brzopisne okrajšave po celi knjigi k oddelkom, kamor spadajo, da se jih učenec sproti priuči, kakor delajo nemške knjige.

Znano je namreč, da potrebo stenografije uvidevajo dijaki še le, ko stopijo iz gimnazije, in da še le potem postanejo dobri stenografi, ker so prisiljeni rabiti stenografijo. V gimnaziji se obiskuje kurz brez pravega zanimanja. Štirideset do šestdeset obiskovavcev dá vsako leto komaj par dobrih stenografov, a vsi drugi se stenografije lotijo z vnemo še le pozneje, in ti poslednji potrebujejo poljudne knjige. Ta hiba pa seveda ni taka, da bi zmanjšala stvarno vrednost knjige in duhovitost sestava, kateri ne zaostaja prav nič za izvirnikom, pač pa ga tuintam še celo presega. Sploh je Novakov sestav debatnega pisma sposoben za hitrejšo pisavo nego nemško debatno pismo, ker so oblike krajše in preprostejše. J.

Hrvaška književnost.

Knjige „Maticе Hrvatske“ za god. 1900.

Poviest novoga veka od god. 1453. do god. 1789. po V. Duruy-u, J. K. Weiss-u i drugim boljim piscima izradio Franjo Valla. Dio drugi. Sa kazalom imenâ i stvari za oba diela. Str. VII. + 503. Zagreb. Naklada „Maticе Hrvatske.“ 1900.

S tem zvezkom je dovršeno izdanje velike občne zgodovine v 12 zvezkih. Srednji vek in novi do francoske revolucije je napisal Fr. Valla. Moramo priznati, da je profesor Valla od vseh drugih sodelavcev najbolje rešil svojo nalogo, dasi tudi njegovo delo ni brez prigovora. Nam se zdi, da se je pisatelj le preveč držal V. Duruy-a, ki do krščanstva ni dovolj objektivni. Že v prvem zvezku novega veka je bilo dosti takih hib, a nahaja se jih tudi v drugem zvezku vse preveč. Le nekaj naj jih omenimo. Na str. 19. pripoveduje pisatelj o Rudolfovem majestatu tako, kakor da je imela protestantska gospoda pravico, zidati svoje cerkve povsodi, kar pa ni resnično. Ravno tako se nam zde krivi na str. 24. izraženi nazori o restitucionalnem ediktu. Dalje se piše (str. 25.) nejasno o propasti mesta Magdeburga. Bravec

mora iz pripovedovanja sklepati, da je pokončal mesto Tilly, in vendar je zdaj jasno dokazano, da on tega ni storil. Da je hotela Avstrija v tridesetletni vojski zatreti na Nemškem versko in politično svobodo (stran 38.), se glasi prav čudno, če pomislimo, kaj vse so počeli protestantje proti katoliški cerkvi v teh časih. Propala ni ne Francoska ne Španija radi tega, ker so bili Karol V., Filip II. in Ljudevit XIV. „oboroženi vodje katolicizma“; tej propasti so krivi čisto drugi razlogi, katerih pa seveda Duruy noče poznati (str. 116). Na strani 163. in 169. hvali pisatelj Pascala radi njegovih „lettres provinciales“, češ da je v njih pisal le proti popustljivi morali jezuitov. In vendar je znano, da so ta pisma navzlic lepemu jeziku velik besednjak laži in obrekovanja jezuitskega reda. O Galileju pravi pisatelj (str. 181), da je pretrpel kazen v temnici radi trditve, da se zemlja vrti okoli solnca. Toda vé se dobro, da Galilei ni mogel nič dokazati, nego da je bil ves njegov nauk le hipoteza. Pravega razloga, zakaj je bil Galilei zaprt, seveda pisatelj noče navesti. Na str. 216. se trdi, da je prišel Gustav Adolf na Nemško branit protestante; a resnična je, da je hotel le Nemčijo osvojiti, in to ne samo protestantsko Nemčijo, kar prizna tudi Duruy, nego tudi katoliško. Da so Poljaki upropastili poljsko državo zato, ker so branili katoliško vero (str. 278), je tembolj čudna trditev, ker se v isti knjigi na str. 279—281 navajajo čisto drugi vzroki propasti Poljske. Da je dalo Voltairu krščansko mišljenje navdihnjenje za njegova glavna spisa ‚Zairo‘ in ‚Tankredo‘ (str. 415), je vrtoglava trditev. Voltaire je ravno v teh spisih najhuje napadal katoliško cerkev in nje duhovne. Tako piše Francoz, a ne Hrvat! Zdaj vé vsak zgodovinar, da je Pombal po krivici in le iz zlobe in sovraštva vmešal jezuite v zaroto proti portugalskemu kralju, a vendar pisatelj te zgodovine tega ne pové, marveč je na strani 473. vso stvar tako povedal, kot da so jezuiti zares pravi krivci. Našemu pisatelju je španski minister Aranda vešč diplomat (str. 475), menda zato, ker je na barbarski način zatiral katoliško cerkev in grozno preganjal jezuite na Španskem. Preganjanje jezuitov na Francoskem se imenuje v tej knjigi (str. 479) znamenito delo Choisenlovo, ne pové se pa, kaj pravi resnična zgodovina o tem dogodku in o krivični pravdi proti jezuitom.

V tem zvezku je opisana francoska in angleška zgodovina dokaj obširno; tudi slovanski je odmerjen precejšen prostor. Nekateri oddelki pa so tako skrajšani, da se bravec gotovo ne more o njih temeljito poučiti. Zdaj se vidi, da bi bila morala „Matica“ izdati še en zvezek, potem bi bila zgodovina novega veka obdelana v razmerni obsežnosti z drugimi vekii, kar zdaj ni. Pisatelju ni

zameriti, da je o glasovitem Wallensteinu napisal le 30 vrstic. Gledé vojske za španski prestol ni pisatelj navedel točno vzrokov; takisto ni omenil prve delitve l. 1668., niti najslavnejših diplomatov, ki so se bavili s tem važnim vprašanjem, namreč Gremonvilla, Lobkovic in Ivana Vajkarda Turjaškega. Ravno tako ni popolnoma odkrita politika Fridrika II. proti Mariji Tereziji gledé avstrijskega nasledstva. Dobro je pa razjasnil delitev Poljske ter dokazal, da je to bilo večidel delo pruske politike (str. 384). Književnost Slovanov (stran 407—419) je lepo in obširno opisana, razen slovenske, v kateri omenja med pisatelji samo Trubarja. Da je pisatelj razširil hrvaško zgodovino, kolikor se je dalo, tudi v tem zvezku, to moramo le pohvaliti; všeč nam pa ni, da pripoveduje o Petru Velikem vse grozovitosti; da imenuje tedanje Ruse čredo živine, katero je bilo treba šele izpremeniti v ljudi (str. 233); in da o careviču Alekšu ne pove vsega, kar bi razjasnilo njegov položaj do očeta Petra Vel. Tudi o Trenkovih pandurih se je izjavil nepovoljno, češ da so osramotili sebe in hrvaško ime s svojimi grozovitostmi. Kaj je pisatelju neznano, da so čete drugih narodov razsajale ravno tako, če ne še huje, po neprijateljskih deželah?

Na strani 37. mora biti letnica 1648, a ne 1643. Avstrijske dežele so se slednjič zedinile (Tirolska z Avstrijo) leta 1665., ne pa 1673. (str. 99). „Rajadne“ knjige mesto „razradne“ je brez dvoma tiskarska pomota (str. 210). Zgodovinska resnica ni, da je Katarina I. rešila Petra Vel. iz zadrege na Prutu. Veliki vezir je bil sam prisiljen skleniti mir, ker so se mu bili uprli janičarji; le tako se je tudi Peter rešil (str. 224). Ravno taka bajka so takozvane „Potemkinove vasi“ v Krimu. Izmišljene so od tujih zgodovinarjev z namenom, da osmešé Ruse (str. 388). Nepotrebno je tolmačenje oborožene nevtralitete na dveh mestih na strani 289 in 395—396.

Iz vsega se vidi, da je Vallina zgodovina dobra v onih delih, katere je napisal samostojno; kjer se je pa preveč držal Duruya, tam mu je marsikje spodrselo, kar ne more biti na korist hrvaškemu občinstvu, ki goto želi objektivno napisane zgodovine. To bi se bilo lahko doseglo, da so bili pisatelji - zgodovinarji le malo bolj oprezní pri porabi Duruyjeve zgodovine, katero so si bili vzeli za podlago pri spisovanju občne zgodovine za hrvaški narod. *J. Steklasa.*

Hrvatska omladina pod zastavom Srca Isusova. Spomenica i Budnica. S dopuštenjem duhovne oblasti nadbiskupije zagrebačke. Zagreb. Tisak i naklada Antuna Scholza. 1901. Cena 1 K 20 h. — Prerano umrli dr. Andrija Jagatić je hotel navdušiti mladino za sveto vero. Hotel je,

da mladina javno pokaže svoje navdušenje za katoliške ideale. S tem je hotel hkrati tudi zajeziti pot raznim svobodomiselnim in protikatoliškim nazorom, ki se vsiljujejo tudi že hrvaški mladini. Zato je pa organiziral po celi hrvaški zemlji velike slavnosti, pri katerih se je mladina posvečevala presv. Srcu Jezusovemu in nabrala mnogo prispevkov za krasen dar sv. očetu. Ta knjiga celo gibanje navdušeno popisuje. „Spomenica“ je za lepe slavnostne dneve in „Budnica“ je za prihodnost. Knjiga hrani mnogo krasnih slik. Posebno zanimivi so posnetki iz albuma, ki ga je hrvaška mladina poklonila sv. očetu. *L.*

Češka književnost.

Ant. Klášterský: *Nové básně.* Salonní bibliotéka. Cena K 1.60. — Muza Klášterskega hodi po že dobro uglajeni stezi ter poje svojo posebno melodijo. Od prve zbirke „Živým i mrtvým“ do 166. str. nove zbirke ne najde čitatelj nobene izpremembe v smeri; razloček med novo zbirko in med prejšnjimi zbirkami je samo ta, da so v novi zbirki verzi malo bolj uglajeni in bolj zveneči. Nekateri kritiki imenujejo Klášterskega češkega François Coppéja v dobrem pomenu besede. Klášterský je mehke, čutapoln lirík, ki povsod najde dosti snovi za svoje pesmi. Lirična čistost krasi njegove verze, in sočutje s trpečim bližnjim se kakor spravljava mavrica razprostira nad njegovimi sanjami. Z istimi lastnostmi se odlikuje tudi nova zbirka. — V zbirki se nahaja daljša pesem „Bělouškově“, katere predmet je dvoumen izrek o štorlkjah, ki so si naredile gnezdo na strehi župnišča. Pesem bi prav prišla kakšnemu humorističnemu listu, a za „salonní bibliotéko“ ni. Gotovo jo pesnik sam izpusti iz svojih zbirk, kadar bude iznova urejeval svoje pesniške proizvode.

E. Albert: *Na zemí a na nebi.* Básně. Nakl. Fr. Šimáček v Praze 1900. — Prelagateljska spretnost že rajnega dunajskega učenjaka E. Alberta je bila sicer splošno znana, a o njegovih izvornih pesniških umotvorih se ni vedelo ničesar. Te nam podaja šele knjiga „Na zemí a na nebi“, iz katere govori ne le globok mislitelj, ampak tudi nadarjen pesnik z natanko določeno literarno smerjo. Tuintam se čitajo verzi, ki so bolj duhovita razprava nego čista poezija, ali vendar se v njih kaže istinit pesnik. Zelo zanimivo je gledati skozi le-ta drobna okenca v notranjost tega nenavadnega moža, kateri je bil vedno, četudi knez eksaktne vede, vendar tako preprost, otroško iskren človek, Čeh z dušo in telesom ter veren katoličan. Neki katoliški kritik piše o tej knjigi: „Vi znanstveni polubogi, prevzetni kozmopoliti, in zlasti vi, golijati pritlikastih napadov na vero,